

Πολυλειτουργικοί φυτοφράχτες στα συστήματα bocage της Γαλλίας

Αναβίωση ενός παραδοσιακού
συστήματος μέσω της καινοτομίας
που βασίζεται στους γεωργούς
www.agforward.eu

Γιατί αγροδασοπονία φυτοφραχτών σήμερα;

Στη Βρετάνη, η κύρια περίοδος για τη δημιουργία τοπίου με φυτοφράχτες εκτείνεται από τα τέλη του 18ου αιώνα έως τις αρχές του 20ου αιώνα. Οι φυτοφράχτες σηματοδοτούν ασυνέχειες του φυσικού περιβάλλοντος, τα όρια ιδιοκτησίας ή χρήσης, ενώ παρέχουν παράλληλα καύσιμη ύλη και ξυλεία για τοπική και περιφερειακή χρήση. Τα τελευταία 50 χρόνια, οι αγροτικές και ευρύτερες αλλαγές έχουν οδηγήσει στην αποδόμηση των φυτοφραχτών και στην απώλεια των οικολογικών λειτουργιών που παρέχουν. Μέχρι σήμερα, οι πρωτοβουλίες για την αποκατάσταση των φυτοφραχτών τονίζουν πρωτίστως την αξία τους ως παρόχων περιβαλλοντικών υπηρεσιών και όχι ως παραγωγικών πόρων, πράγμα που δημιουργεί πρόβλημα όσον αφορά τη βιωσιμότητά τους. Βασική αρχή της αγροδασοπονίας φυτοφραχτών είναι να αναπτυχθεί μια ολιστική προσέγγιση, σύμφωνα με την οποία οι φυτοφράχτες θα πρέπει να θεωρούνται ως πολυλειτουργικά συστατικά των τοπίων και των αγροτικών συστημάτων. Αυτό απαιτεί μια αλλαγή τόσο στη νοοτροπία όσο και στις πρακτικές.

Η ενίσχυση του δικτύου των φυτοφραχτών επιτυγχάνεται με την ενίσχυση των κοινωνικών δεσμών μεταξύ γεωργών και άλλων ενδιαφερομένων ομάδων. Εδώ βλέπουμε μια συμμετοχική ημέρα φύτευσης.

Το bocage μπορεί να θεωρηθεί ως μια μορφή αγροδασοπονίας που λειτουργεί στα όρια του αγρού. Εδώ φυτεύτηκαν αρκετοί φράκτες σε μια περιοχή (στο κέντρο και στην κορυφή της φωτογραφίας), προκειμένου να επανασυνδεθούν, με βάση τα τρέχοντα όρια του αγρού, με τα υπολείμματα των παλιών φραχτών.

Καινοτομία αγροτών - η εμπειρία του οργανισμού "Terres et Bocages"

Ανανέωση της προοπτικής για τα τοπία φυτοφραχτών και bocage

Ο οργανισμός T & B θεωρεί τους φυτοφράχτες ως μέρος του αγροτικού παραγωγικού χώρου, οι οποίοι θα πρέπει να ενσωματωθούν πλήρως στη διαχείριση του αγροτεμαχίου, του αγροκτήματος και του συνεταιρισμού. Έμφαση δίνεται στη πολυλειτουργικότητα των φυτοφραχτών στο αγρόκτημα και σε τοπικό επίπεδο. Δίνεται προσοχή στην ενσωμάτωση των φυτοφραχτών στο τοπίο, προκειμένου να αποκατασταθεί η ποικιλότητα των οικολογικών λειτουργιών, η οποία αποτελεί σημαντική πτυχή αυτής της προσέγγισης.

Προβλέπεται μια προσαρμοσμένη διαδικασία για την επαναφορά των υπαρχόντων bocage. Στόχος είναι να αξιοποιηθούν τα υπάρχοντα «θεμέλια», όταν παρουσιάζουν ενδιαφέρον και αξία και να αναπτυχθούν ευέλικτα συστήματα που ανταποκρίνονται στις σημερινές απαιτήσεις, αλλά μπορούν επίσης να προσαρμοστούν για να ικανοποιήσουν τις μελλοντικές ανάγκες και ενδιαφέροντα.

Ανανέωση των πρακτικών φύτευσης και διαχείρισης

Ο οργανισμός T & B ενσωματώνει τη δασοκομική σκέψη στις καλλιεργητικές πρακτικές τους. Στόχος είναι η μετάβαση από τις πρακτικές που επικεντρώνονται στον περιορισμό της επέκτασης των φυτοφραχτών στο χωράφι, σε εκείνες που προωθούν την ανάπτυξη των δένδρων. Για να επιτευχθεί αυτό, ο οργανισμός εργάζεται για την αύξηση της πυκνότητας των δένδρων σε νέους φράκτες και επίσης για τη διεύρυνση της δομής των υπαρχόντων φραχτών (π.χ. από μονές σε διπλές σειρές δένδρων). Εφαρμόζουν επίσης επιλεκτική αραιώση, την οποία θεωρούν πιο αποτελεσματική, φθηνότερη και λιγότερο έντονη από τις παραδοσιακές πρακτικές διαχείρισης των δένδρων, όπως είναι η κλαδονομή.

Τα είδη δένδρων και οι τρόποι εγκατάστασης των φυτοφραχτών επιλέγονται σύμφωνα με τους στόχους των αγροτών, τη χρήση των χωραφιών τους, τη φύση του εδάφους, τις παρατηρούμενες δομές βλάστησης και τα είδη που υπάρχουν ήδη στη γύρω περιοχή.

Αυτή η διαδικασία ανανέωσης κινητοποιεί πολλές διαφορετικές πηγές γνώσης, όπως η γεωργία, η δασοκομία και η οικολογία. Μέσω συμμετοχικών συναντήσεων και δράσεων μάθησης, ο οργανισμός εξασφαλίζει σχετικές πληροφορίες και η εμπειρία μοιράζεται μεταξύ των βασικών ενδιαφερομένων.

Πλεονεκτήματα

- Η επανασύνδεση τμημάτων παλαιών φραχτών με νέους φράκτες ενισχύει τη δομή και τις οικολογικές λειτουργίες ολόκληρου του τοπίου.
- 10-20 χρόνια μετά τη φύτευση, τα αναμενόμενα αγρο-οικολογικά πλεονεκτήματα μπορούν ήδη να γίνουν αντιληπτά.
- Η γεωργία και η κτηνοτροφία έχουν διατηρηθεί, ή και έχουν ενισχυθεί ακόμα, καθώς οι καλλιέργειες και το ζωικό κεφάλαιο στα λιβάδια είναι τώρα προστατευμένα από δυσμενείς κλιματικές συνθήκες.
- Η καλλιέργεια του αγρού και η πώληση ξυλοτεμαχιδίων και κορμών κατέστησε δυνατή την κάλυψη των συνεχώς αυξανόμενων δαπανών συντήρησης.
- Η συμμετοχή της Ομοσπονδίας των Αγροτών και η στήριξη που παρέχει, έχει καταστήσει δυνατή την προσαρμογή και επέκταση διαχείρισης των συστημάτων bocage στην ευρύτερη αγροτική περιοχή.

Παράδειγμα μιας νέας μονής σειράς φυτοφράκτη που φυτεύτηκε στο έδαφος και είναι τώρα 13 ετών, όπου έγιναν οικολογικές παρατηρήσεις (στη φωτογραφία: μύγες και πεταλούδες) και μετρήσεις εδάφους. Τα προφίλ των εδαφών, όπου ελήφθησαν δειγματοληψίες σε βάθος 1 μέτρου, έδειξαν αύξηση της περιεκτικότητας σε οργανική ουσία.

Νέοι φυτοφράχτες, βιοποικιλότητα και ποιότητα του εδάφους

Δεκαπέντε χρόνια μετά τη φύτευση, οι νέοι φυτοφράχτες έχουν παρόμοια ποικιλία ειδών με αυτή των παλιών φυτοφραχτών και παρέχουν τον απαραίτητο βίοτοπο και καταφύγιο για την πανίδα και τη χλωρίδα. Τα αρπακτικά αρθρόποδα τείνουν να είναι πιο πολυάριθμα στις καλλιέργειες που γειτνιάζουν με νέους φυτοφράχτες, γεγονός που υποδηλώνει, ότι ενδέχεται να συμβάλλουν μακροπρόθεσμα στον έλεγχο των παρασίτων στις καλλιέργειες. Η χωρική διασύνδεση νέων και παλαιών φυτοφραχτών είναι επίσης σημαντική για την ενίσχυση της βιοποικιλότητας στους φυτοφράχτες και στα γειτονικά χωράφια.

Η περιεκτικότητα σε οργανικό ουσία του εδάφους αρχίζει να αυξάνει κάτω από τους φυτοφράχτες, παρόλο που αυτή δεν είναι πάντα σημαντικά διαφορετική από εκείνη που μετρείται στη μέση των χωραφιών και μακριά από την περιοχή επιρροής των δένδρων. Η σύρρευση οργανικού άνθρακα στο έδαφος είναι μια αργή διαδικασία: η τακτική φύτευση και διαχείριση των φυτοφραχτών θα ενισχύσουν μακροπρόθεσμα την αποθήκευση άνθρακα στο έδαφος και στα διάφορα επίπεδα τοπίου.

Νέοι φυτοφράχτες στις εκμεταλλεύσεις

Σύμφωνα με τους γεωργούς, οι νέοι φυτοφράχτες έχουν εκπληρώσει τους επιθυμητούς στόχους τους, όπως: προστασία και περιορισμός των βοοειδών στα λιβάδια, ρύθμιση της απορροής και της διάβρωσης, ενίσχυση της ομορφιάς του τοπίου και οριοθέτηση των χωραφιών. Η παραγωγή καυσόξυλων και η προστασία της άγριας πανίδας αναφέρθηκαν ως συμπληρωματικές παροχές. Οι γεωργοί έχουν επίσης παρατηρήσει, ότι η απόδοση των καλλιεργειών είναι διαφορετική σε κάθε πλευρά των φυτοφραχτών (εντός των πρώτων μέτρων) και ποικίλλει ανάλογα με τον προσανατολισμό των φυτοφραχτών. Σύμφωνα με τους αγρότες, οι διαφορές αυτές αντισταθμίζονται στην κλίμακα του αγρού και οι διαφορές απόδοσης σε επίπεδο εκμετάλλευσης εξηγούνται κυρίως από τις διακυμάνσεις της ποιότητας του εδάφους.

Η εργασία που απαιτείται για τη συντήρηση των φυτοφραχτών εξακολουθεί να αποτελεί πρόκληση για τους αγρότες, ενώ υπάρχουν αναφορές για 10-20 ημέρες ετησίως που απαιτούνται για εργασίες, όπως το καθάρισμα των θάμνων και το κλάδεμα των δένδρων. Απαιτείται περαιτέρω προσπάθεια για τον προσδιορισμό του τρόπου μείωσης των εν λόγω αναγκών σε εργασία και, συνεπώς, για τη διασφάλιση της βιωσιμότητας του συστήματος bocage.

Επιπλέον πληροφορίες

- Antoine A, Marguerie D (Eds.) (2008). Bocage et Sociétés. Presses Universitaires de Rennes, Rennes (France). 512 p.
- Baudry J, Jouin A (Eds.) (2003). De la haie au bocage. Organisation, dynamique et gestion. INRA Editions, Paris (France). 435 p.
- Baudry J, Bunce RGH, Burel F (2000). Hedgerows: an international perspective on their origin, function and management. Journal of Environmental Management 60: 7-22.
- Web Site of Terres & Bocages Association: <http://terresetbocages.org/>

Claudine THENAIL¹, Stéphanie AVIRON¹ and Valérie VIAUD², Thierry GUÉHENNEUC³, Cyrille MENGUY

Claudine.thenail@inra.fr

¹ INRA UMR "Biodiversité AGroécologie et Aménagement du Paysage" (BAGAP), 65 rue de Saint-Brieuc, 35042 RENNES CEDEX (France)

² INRA UMR "Sol Agro et hydrosystème Spatialisation" (SAS), 65 rue de Saint-Brieuc, 35042 RENNES CEDEX (France)

³ Terres & Bocage Association, 6 le Vaulorin, 22510 TREDANIEL (France)

www.agforward.eu

Νοέμβριος 2017

Το παρόν φυλλάδιο εκπονείται στο πλαίσιο του έργου AGFORWARD. Ενώ ο συντάκτης έχει επεξεργαστεί τις καλύτερες διαθέσιμες πληροφορίες, ούτε ο συντάκτης ούτε η ΕΕ είναι σε κάθε περίπτωση υπεύθυνη για τυχόν απώλεια, ζημία ή τραυματισμό που μπορεί να προκληθεί άμεσα ή έμμεσα σε σχέση με την έκθεση.